

Fájdalmas szakítás – az Egyesült Királyság és az Európai Unió közötti kilépési tárgyalások és lehetséges következményeik

(Losoncz Miklós: Az Egyesült Királyság kilépése az EU-ból és az európai integráció. Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest, 2017, 276 oldal.)

TÖKÉS TIBOR

PhD, a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán a Világgazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézet, Európai Integrációs Tanszék adjunktusa. E-mail: tokes.tibor@econ.unideb.hu.

ERDEY LÁSZLÓ

PhD, a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán a Világgazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének Világgazdaság és Nemzetközi Kapcsolatok Tanszékének docense, intézetigazgató. E-mail: erdey.laszlo@econ.unideb.hu

Az Egyesült Királyságban 2017. június 23-án megtörtént az, amire az Európai Unió hatvan éves történetében tagállamok szintjén még nem volt példa. Egy ország állampolgárai népszavazáson úgy döntöttek, el kívánják hagyni az integrációt. Természetesen az EU-ból való kilépésre az első precedenst 1985. február 1-én a Dániához tartozó Grönland kilépése szolgáltatta, ám az Egyesült Királyság lesz az első tagállam, amely elhagyja az integrációt. Az Európai Unió történelme során már több alkalommal olyan területre tévedt, amelyen nemzetközi integráció még nem járt. A kilépés folyamatát a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése óta az EU-Szerződés 50 cikke pontosan szabályozza. A kilépés folyamata – ha erről a tagállamok, valamint a kilépni szándékozó tagállam eltérően nem határoz – a kilépési kérelem kézhezvételétől számított két éves folyamat. Ha a két éves időtartam alatt megállapodás születik a tagállamok és a kilépő tagállam között, akkor a kilépési folyamat a megállapodás hatályba lépésének időpontjával lezárul. Abban az esetben, ha a tagállamok a kilépni szándékozó tagállammal közösen konszenzussal úgy határoznak, ez az időtartam tetszőlegesen meghosszabbítható. Ám az e cikkben lefektetett eljárás szabályai szerint a tagállam és az EU közötti elválásnak

ezen az időtartamon – vagy a tagállamok által közösen meghatározott időtartamon – belül meg kell történnie függetlenül attól, hogy a felek megállapodnak-e a szakítás utáni viszonyuk rendezéséről. Tehát, ha a tagállam és a Közösség között nincs megállapodás, és a Szerződés szerint a tárgyalásokra szánt időszak véget ér, akkor a közösségi joganyag a kilépő tagállamra nem alkalmazható többé, így az, megállapodás nélkül egyszerű Európai Unión kívüli harmadik országgént hagyja el a Közösséget, és a későbbiekben is annak tekintendő. Ha a kilépett tagállam úgy határoz, hogy kapcsolatait bármilyen módon szorosabbra fűzné a Közösséggel, esetleg később újra be szeretne lépni az Unióba, akkor azt bármikor megteheti más harmadik országokra vonatkozó feltételek és elbírálás mellett. 2017. március 29-én Theresa May brit miniszterelnök által Donald Tusk az Európai Tanács Állandó Elnökének és az Európai Tanácsnak címzett levelében bejelentette, hogy az Egyesült Királyság aktiválja az EU-Szerződés 50 cikkét, és ki szándékozik lépni a Közösségből, ennek következtében szeretné megkezdeni a kilépési tárgyalásokat az Európai Unióval annak feltételeiről. 2017 májusában az Európai Unió Tanácsa határozott a tárgyalások megkezdéséről, amelyek 2017. június 19-én elkezdődtek az Egyesült Királyság és az Európai Unió között. A tárgyalások kimenetele, a kilépés végleges feltételei, illetve annak következményei jelen tárgyalási állapot alapján pontosan nem határozhatók meg. Bár a tárgyalások első szakasza már lezárult, még nem következtethetünk biztosan a végleges megállapodás alapján kialakított viszonyra az EU és az Egyesült Királyság között, valamint a kilépés következményeire sem.

Ezt a bonyolult, szerteágazó folyamatot, illetve annak lehetséges következményeit mutatja be Losonczi Miklós 2017-ben megjelent munkája, mely a témával foglalkozó első monográfiák egyike. A szerző a kilépés folyamatának leírásánál szélesebb célt tűzött ki, a kötetben kritikai áttekintést próbál adni az EU-n kívüli Egyesült Királyságról és az Egyesült Királyság nélküli EU-ról. (Ebből kifolyólag érthetően nem használja a folyamatra a Brexit kifejezést, mivel az tulajdonképpen az Észak-Írország nélküli Egyesült Királyságra, azaz csak Nagy Britanniára [Anglia, Wales, Skócia] vonatkozna, talán ezért is lenne találóbbr UKxit-ként hivatkozni a folyamatra, ennek ellenére azt igen széles körben használják a kilépés egészét illetően¹ Emellett megkísérli a kötet kiadásáig lezajlott kilépéssel kapcsolatos tényeket és fejleményeket összefüggésbe hozni a jelentősebb integrációelméletekkel és elméleti megközelítésekkel. Ezzel kapcsolatban négy dimenzióban vizsgálja meg az Egyesült Királyság és az Európai Unió viszonyát, különös tekintettel azokra a tényezőkre, melyek elvezettek a kilépésről szóló népszavazásig és a kilépési tárgyalásokat meghatározhatják. A kötet abból a hipotézisből indul ki, hogy a nép-

¹ A Brexit kifejezés –a már említett pontatlansága ellenére – azonban annyira elterjedt lett az Egyesült Királyság és az Európai Unió közötti megváltozott helyzet, viszonyrendszer és a konkrét tárgyalások megnevezésére, hogy a cikk szerzői is ezt használják a folyamat megjelölésére

szavazás kérdése az Egyesült Királyságban belpolitikai folyamatok eredménye. Az ország belügyeként indult, ám annak következményei európai uniós, sőt globális jelentőségűvé váltak a kilépéspárti győzelem következtében, még akkor is, ha a kilépésre adott szavazatok csak néhány százalékkal haladták meg a maradéspártiak voksait. (52% a 48% ellenében, ám ez a szavazásra jogosult felnőtt korú népesség mindössze 37%-a). Az eredmény és következményei hátrányosan érintenek szinte valamennyi gazdasági szereplőt. A szerző igen találó megfogalmazása szerint a referendum negatív összegű játék, amelyben számos közvetlenül és sok közvetve érintett gazdasági szereplő veszít. A kötet második felvetése az, hogy a kilépés által okozott mérhető számokkal leírható gazdasági károknál jelentősebbek lesznek a nem számszerűsíthető politikai, jogi és intézményi vonatkozású következmények. Ezek igen károsan hathatnak mind az integráció későbbi fejlődésére, mind az EU-ba vetett bizalom alakulásra. Mindamellett hatalmas presztízsvesztés az integrációt sikeresnek tekintő, az eddigi Unióval kapcsolatos jelenlegi hozzáállást változtatások nélkül fenntartani kívánó EU párti irányzatok képviselői számára. A munka harmadik hipotézise az elmúlt időszakban az EU működésével kapcsolatos gazdasági, társadalmi és politikai problémák, kihívások következtében kialakult helyzetre, és annak a brit népszavazásra gyakorolt hatásaira vonatkozik. Ezzel kapcsolatban a szerző megállapítja, hogy nem alternatíva az eddigi „megoldjuk” politikai hozzáállás sem az Egyesült Királyságban, sem az Európai Unióban. Ha szükséges, akár átfogó reformokkal is, de mindkét félnek változtatnia kell rajta. Ez vonatkozik a két szereplő közötti, de a harmadik országokkal kapcsolatos viszonyra is. A Közösség intézményeinek pedig ki kell alakítaniuk az Egyesült Királyság nélküli EU jövőképét, illetve a Közösség jövőbeli működésének, reformjának vázlatát. Kérdéses, hogy mennyi energiát szív el a kilépés és hogy mekkora tekintélyvesztést szenvednek az integrációpárti intézmények a kilépési folyamat során. A szerző negyedik feltételezése a kilépés globális dimenziójával foglalkozik. Az Európai Unió globális kihívásokkal szembeni reagálási lehetőségei mások lesznek, egyes területeken korlátozottabbak, míg máshol szélesebbek, ez persze az integráció további előrehaladásától is függ. A brit kilépés emellett érinti mind a kilépő tagállam az EU egészének gazdasági fejlődését. A fenntartható gazdasági növekedés, illetve a fenntartható gazdasági fejlődés korunk igen jelentős kérdése, melyet nem hagyhat figyelmen kívül sem a Közösség sem az Egyesült Királyság.

A munka első fejezete az EU-val kapcsolatos kihívásokat veszi számba. Tény, hogy az integráció története során számos problémával és válsaggal nézett szembe. E problémák és válságok azonban a fejlődés mozgatórugói voltak. Jean Monnet a válságból való kilábalás legjobb módjának az integráció mélyítését tekintette. Ez a Közösség történetében többször bevált. Ám, ahogy azt a szerző is megjegyezte, ez nem jelent biztosítékot arra, hogy ez a jövőben is így lesz. A 2007–2011-es gazdasági válság és a kezelésére hozott intézkedések a válságon sikeresen átsegítették a Közösséget, mindazonáltal több szempontból erodálták annak népszerűségét. A

jövőben az EU működését globális problémák, a globális gazdaság változásai is fenyegetik, illetve az e problémák mellett és következtében keletkezett belső problémák (az EU-s intézményekkel és általában a liberális demokráciával kapcsolatos bizalom megrendülése, eurofóbia, euroszepticismus erősödése) is nehézséget okozhatnak. Főleg akkor, ha ezzel párhuzamosan az együttműködésre való hajlandóság is csökken a tagállamok között. A külső körülményeknek köszönhető stagnáló gazdasági fejlődés, valamint e fejlődés lassulása szintén erősíti a tagállamok az integrációval szembeni negatív hozzáállását. Ezek következtében csökken az EU versenyképessége és a népszerűsége is.

A második fejezet a tagsággal kapcsolatos népszavazásokat és azok jogszabályi hátterét, következményeit mutatja be. Az első EU-val és az EU bővítésével kapcsolatos 1972-es franciaországi népszavazástól a „BREXIT” népszavazásig mintegy 54 alkalommal rendeztek népszavazást az integrációval kapcsolatos témákról. E szavazások a tagságról, a szerződések elfogadásáról, illetve egy-egy uniós szakpolitikával kapcsolatos kérdésről szóltak, kötelező erejüket tekintve lehettek ügydöntő (pl. a tagsággal, szerződésekkel kapcsolatos szavazások), véleménynyilvánító (pl. az Alkotmányszerződésről Franciaországban, társulási egyezményről Ukrajnával) és kimenetelüktől függően az Uniót befolyásoló (pl. skót és katalán függetlenségi szavazások) népszavazások. A 28 tagállam közül 23 országban rendeztek legalább egyszer szavazást. De tartottak ilyen típusú referendumot Norvégiában, Svájcban és Liechtensteinben is. Érdekes, hogy öt országban, Németországban, Belgiumban, Portugáliában, Cipruson és Bulgáriában még nem volt példa EU-val kapcsolatos népszavazásra, de figyelemreméltó az is, hogy az Európai Unióban való maradásról 2017-ig egy referendumot tartottak, és azt is az Egyesült Királyságban 1975-ben. Meg kell említeni, hogy a népszavazásokat a tagállamokban nemcsak egyes kérdések eldöntésére, hanem politikai stratégiai eszközként is használták bizonyos belpolitikai kérdések esetében. Ez különösen veszélyes akkor, ha egy bonyolult, szerteágazó és egy-egy kérdés feltételével nem megválaszolható problémáról szavaznak a következmények esetleges felmérése nélkül.

A harmadik fejezet a népszavazás hatásait elemzi az Egyesült Királyság tekintetében. E népszavazás, mely rövid távú belpolitikai eszközként indult, kimenetele miatt európai, sőt globális jelentőségűvé vált. Célja a brit EU-tagság és ezáltal a kormány pozícióinak, illetve az Egyesült Királyság EU-ban elfoglalt különleges státuszának megerősítése volt. A népszavazás, bár véleménynyilvánító volt, annak eredményét a brit parlament alsó háza (498/114 arányban) és a lordok háza is elfogadta, a kilépési folyamat megindításának megszavazásával erősítve a kormányt abbéli szándékában, hogy aktiválja az Európai Unió szerződés 50. cikkét. Ezek után az Egyesült Királyság kilépési szándékáról szóló nyilatkozatot Theresa May brit miniszterelnök levélben 2017. március 29-én nyújtotta be Donald Tusknak az Európai Tanács állandó elnökének, ezzel elindítva a kétéves kilépési folyamatot. A kilépési szerződésben a kilépés alapelveit, technikai feltételeit fektetik le, majd egy

második szerződésben konkrétan meghatározzák a két entitás jövőbeli viszonyát, azaz a kereskedelemre és kettejük kapcsolatára vonatkozó későbbi szabályozásnak, az Unió és az Egyesült Királyság közötti hosszú távú kapcsolatrendszer kereteit. A kilépés első szakasza zökkenőmentesen lezárult. Jelenleg a második szakasz tárgyalása van folyamatban. Ebben a fejezetben ismerteti a szerző az Egyesült Királyság Közösségen belüli helyzetét és viszonyát a többi tagállamhoz, valamint a közös vívmányokhoz. A viszony ellentmondásos jellege ellenére elmondható, hogy az Egyesült Királyság jelentősen hozzájárult a Közösség fejlődéséhez, valamint az ország profitált a tagságból, vagyis számára inkább előnyös volt a tagság. A britek számos olyan kedvezményt kaptak, melyet más tagállamok esetében nem vagy csak igen hosszadalmas tárgyalások vagy szerződést buktató népszavazás után engedélyezett volna a Közösség (pl. a maastrichti [GMU] és az amszterdami [schengeni övezet] „opt-out”-ok, CAP-val kapcsolatos visszatérítések, 2015–2016-os különalku). Az Egyesült Királyság belépésének kezdetétől arra törekedett, hogy maximalizálja a tagságból adódó előnyöket, de emellett kellőképpen távol tudjon maradni a túl szoros integrációtól. Ebből következik sajátos különutas, alkualapú taktikai hozzáállása, mely egyre inkább jellemző volt a kelet-közép-európai államok egy részére is jellemző az elmúlt időszakban. A kilépéssel kapcsolatos népszavazás és a kilépés pró és kontra érveinek bemutatása során a szerző a bentmaradás melletti kampány hibáira is kitér, ahogyan a kilépéspárti túlzásokra, valamint arra a tényre is, hogy a résztvevők meggyőződésből és érzelmi alapon, nem pedig valós tapasztalataiktól, racionális tényektől vezérelve szavaztak. Az Egyesült Királyság valószínűsíthető külkereskedelmi kapcsolatai és kereskedelempolitikájának ismertetése esetében hat lehetséges forgatókönyvet vázol föl: a teljes szakítás vagy GATT/WTO-modell; szabadkereskedelmi megállapodás, norvég vagy EGT-modell; a svájci modell, az EU-Kanada típusú megállapodás; török vámuniós modell; egyéb modellek (albán, szerb, macedón, bosznia-hercegovinai társulási megállapodások, egyéb partnerségi együttműködési megállapodások, átfogó kereskedelmi övezetek, stratégiai partnerség, kontinentális partnerség stb.). A brit kilépés jellegére vonatkozóan két alternatíva jöhet számításba. Ezek képviselői egyaránt gazdasági együttműködésként tekintenek a Közösségre. A kemény (hard Brexit) kilépés, mely tulajdonképpen teljes szakítást jelent, illetve a puha kilépés (soft Brexit), mely során bizonyos feltételek mellett az Egyesült Királyság gazdaságilag szorosabb kapcsolatban maradna a Közösséggel, akár a belső piac része is maradhatna. Összességében véve a kilépés a brit gazdaságra számos negatív hatással lehet. E hatások egy része nem sokkal a kilépést támogató népszavazás után jelentkezett. Maga a kilépés egyfajta bizonytalansági sokknak fogható fel. Ezt az OECD hatástanulmánya is megerősít, miszerint az Egyesült Királyság kilépése az Európai Unióból egy brit gazdaságot érintő negatív gazdasági sokk. A kilépés mind a negatív, mind a pozitív forgatókönyvek szerint komoly hatással lesz a brit gazdaságra és a brit GDP növekedésének ütemére. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy a

népszavazás eredménye egyfajta sokként jelentkezett a devizapiacokon, a pénz- és tőkepiacon is. A font leértékelődése következtében a kilépés a brit háztartásokat is érzékenyen érintheti. Az Európai Unióval történő szakításnak negatív következményei is lehetnek az Egyesült Királyság külpolitikai és külgazdasági befolyására is. Ám a legfontosabb terület, amelyet a kiválás érint az Egyesült Királyságban a pénzügyi szolgáltató szektor. A kilépés igen érzékenyen érinti a pénz- és tőkepiacot, a nemzetközi pénzügyi szervezetektől történő tőkebevonást és a külföldi működőtőke-áramlásokat. És annak ellenére, hogy az Egyesült Királyság számos a területet érintő együttműködésből kimaradt, a londoni City pénzügyi szolgáltató szektora az európai uniós fedezeti és devizapiaci tranzakciók háromnegyedét, valamint a hitelpiaci ügyletek és az értékpapír-forgalom felét bonyolítja le, így érthetően igen fontos kérdés a tárgyalások tekintetében. A kilépés legerőteljesebben a többféle szolgáltatás nyújtását lehetővé tevő engedéllyel rendelkező nagy, integrált pénzügyi szolgáltatókat és az egy-egy engedéllyel bíró, bizonyos területekre szakosodott befektetési és vagyonkezelési szolgáltatókat érintheti. E jogosítványok elvesztése arra kényszerítheti e közvetítőket, hogy más EU-tagállamba telepítsék székhelyük. A külföldi működőtőke-befektetések alakulása attól függően változik, hogy a kilépési tárgyalások után hogyan alakul az Egyesült Királyság és az Európai Unió viszonya. Ám az szinte biztos, hogy a kilépés valamilyen formában hatással lesz e területre, s így a beáramlás lassul, legrosszabb esetben pedig leáll. A kilépés érintheti a későbbi esetleges vámtarifák és/vagy származási szabályok bevezetésén keresztül a globális értékláncokba bekapcsolódott külföldi vállalatok működését is. A kilépés legnagyobb vesztesei a jelentős részben külföldi tulajdonban lévő a személygépkocsiipar a kapcsolódó részegységekkel és alkatrészgyártással, valamint az élelmiszeripar². A tagállamokból érkezett munkavállalók tekintetében bizonyos területeket érzékenyen érinthet a kilépés. Igaz, a BREXIT néven elhíresült népszavazás egyik fő kérdése a bevándorlás volt, ám azt sokszor figyelmen kívül hagyták, hogy a növekvő bevándorlás önmagában is a brit gazdaság dinamikus fejlődésének jele és következménye. Annál is inkább, mert a fejlődés bizonyos területeken (pl. vendéglátóipar, feldolgozó ipar, élelmiszeripar stb.) munkaerőhiányt teremtett, melyeket külföldről érkező bevándorlók segítségével oldottak föl. Kétségtelen, hogy a külföldi munkavállalók jelenléte feszültségeket generált a brit társadalomban, amiknek feloldása a kilépés alakulásától függetlenül sürgető megoldást kínáló kérdés. A kilépési tárgyalások egyik legkritikusabb pontja az EU-tagsággal kapcsolatos brit kötelezettségek elszámolása. E költségek megállapítása annak függvényében történik, hogy a felek milyen kilépési megállapodást véglegesítenek majd. A Bizottság az Egyesült Királyságra háruló nettó költségeket

² Érdekes kutatás lehet a vállalati szintű adatok elemzése a Brexitre való felkészülés során (lásd például Böcskei és szerzőtársai, 2015) munkáját.

körülbelül 60 milliárd euróra teszi (az elképzelések 25 és 73 milliárd euró körül mozognak).

A következő, negyedik fejezet a szavazás Európai Unióval kapcsolatos valós és lehetséges következményeit ismerteti. Tény, hogy a kilépés komoly hatással lesz az EU maradék 27 tagállamára. A már említett OECD-tanulmány szerint egyik EU tagállamnak sem származik előnye a brit kilépésből, csak hátránya, hiszen emiatt szükség lehet a szerződések esetleges módosítására és reformjára. Az biztos, hogy a kilépés után a szerződés 52. cikke módosul, mely a tagállamokat sorolja föl, ám a módosítást az uniós jogrend szerint csak konvent összehívásával, egy rendes felülvizsgálati eljárás keretein belül tehetik meg. Elképzelhető azonban, hogy bizonyos tagállamok vagy uniós intézmények e módosítást egyéb, a szerződést vagy esetleg intézményeket érintő módosításokkal kívánják összekötni. Emellett a brit kilépés biztosan hatással lesz az Európai Unió 2020 utáni költségvetésére. A brit kilépés megváltoztatja az EU-n belül a döntéshozatali erőviszonyokat, vélhetően növekedni fog az Európai Unió Tanácsában a nagy országok befolyása, és csökken majd az 5 millió főnél kisebb lakosságszámú országoké. A kilépés az integrációval kapcsolatos döntéshozatalt a mélyítés tekintetében is befolyásolhatja a brit álláspontot képviselő és az azzal ellentétes állásponton lévő tagállamok közötti erőviszonyok átalakításával. A Tanácsban az integrációhoz való hagyományosan pozitív hozzáállású, liberálisabb felfogású (liberális blokk) államokkal szemben a Közösség, és különösen a belső piac mélyítésével kapcsolatosan, keményvonalasabb, nemzetállamibb felfogást képviselő (etatista blokk) tagállamok erősödhetnek meg. Sor kerülhet továbbá az Európai Parlament reformjára is az arányosabb képviselőlet biztosítása érdekében. Az integráció elhagyásával, mivel a világ negyedik, az EU második legnagyobb gazdasági hatalma az Egyesült Királyság, megbontja a Közösségben létrejött gazdasági erőviszonyokat is. Így Németország szerepe megnő, illetve felértékelődik a közös kül- és biztonságpolitikában is. Annak ellenére, hogy az Egyesült Királyság és az Európai Unió közötti kapcsolatrendszer aszimmetrikus, azaz az EU-nak kevésbé van szüksége az Egyesült Királyságra, mint fordítva, ám a köztük lévő kapcsolat szerepe ennek ellenére jelentős. A kilépéssel megszűnik az Egyesült Királyság kiegyensúlyozó szerepe, ami igen fontos volt a tagállamok (különösen a négy legjelentősebb tagállam esetében, valamint Németország súlyának mérséklésében) közötti egyensúly biztosításában mind gazdasági, mind egyéb területeken. Nehezebb lesz ellensúlyozni a protekcionista tendenciákat is. Az Egyesült Királyság jelentős szerepet játszott az egyes szakpolitikai vitákban, és túlnyomórészt a liberalizálást támogatta. A brit kilépés következtében az eurozónán kívüli tagállamok a legfontosabb szövetségesüket, illetve a legjelentősebb nem eurót használó tagállamot veszítik el, és az erőviszonyok az eurozóna tagállamainak irányába tolódnak majd. A brit kilépéssel kapcsolatban az egyes tagállamok gazdasági szempontból eltérő kitéettséggel rendelkeznek. Az erősen kitett országok (Írország, Hollandia és Ciprus) közül Írország lehet a legnagyobb vesztes a közös

szárazföldi határ, a nyelv, a kultúra, a két ország közötti migráció, a külkereskedelem, valamint az ellátási láncok jelentős összekapcsolódása miatt. Jelentősen kitett országok továbbá: Németország, Belgium, Svédország, Portugália, Görögország, Málta, Dánia, Csehország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Szlovákia, Spanyolország. Részlegesen kitett országok: Észtország, Franciaország, Magyarország, Lengyelország, Bulgária és Ausztria. Alacsony kitettségű országok: Olaszország, Románia, Horvátország és Szlovénia. Ez az áttekintés alátámasztja a már említett állítást, miszerint az Egyesült Királyság kiválása a Közösségből aszimmetrikus külső sokknak is felfogható. A külgazdasági politika tekintetében a kilépés az EU kizárólagos hatáskörébe tartozó egyezmények jogfolytonosságát illetően egyértelmű, a vegyes megállapodásokat azonban újra kell tárgyalni. E tárgyalásokat egyes felek, de akár a tagállamok vagy más tagállami szereplők is kihasználhatják érdekeik erőteljesebb érvényesítésére. Veszélyt jelenthet, hogy a tárgyalások során a Közösség veszíthet korábbi pozícióiból, hiszen a kereskedelmi megállapodások megkötése akár el is lehetetlenülhet. Ám mint az a szerződések és az intézmények esetében is említésre került, a kilépés jó alkalom lehet az EU lehetőségeinek és helyzetének áttekintésére és elemzésére. A lehetséges brit kilépés miatt felélénkült az érdeklődés az unió továbbfejlesztésével és jövőjével kapcsolatban, a legnagyobb figyelmet az úgynevezett differenciált integráció lehetősége kapta, melynek három formája ismert. A többsebességes integráció, melyben a tagállamok olyan csoportokra oszlanak, melyek között lehetséges az átjárás, és megítélésük szerint valósítanak meg célokat; a változó geometriájú integráció, ahol két tartósan elkülönülő csoporttal kell számolni, melyek közül az egyik szoros együttműködést folytat, amihez a másik fél tagjai nem akarnak csatlakozni; és az „à la carte” integráció, amikor minimálisnak tekintett közös célok feltételezése mellett a tagállamok döntenek arról, hogy milyen területen történő együttműködésben kívánnak részt venni. A britek kilépésük után az „à la carte” integráció mellett törnek lándzsát, mivel érdekeiknek ez felelne meg leginkább, ám a tagállamok jelentős része ezzel szemben áll. Elmondható tehát, hogy a lehetséges forgatókönyvek, illetve maga a kilépés is egyelőre bizonytalan, és előre nem látható következmények miatt egyelőre mindhárom verzió elképzelhető. Különösen, ha Jean-Claude Juncker és a Bizottság Fehér Könyvének forgatókönyveit, és a közelgő európai parlamenti választások kimenetelét is beszámítjuk az EU jövőjével kapcsolatos egyenletbe.

Az ötödik fejezet a kilépés globális dimenziójával foglalkozik, vagyis kísérletet tesz arra, hogy számba vegye milyen hatással van, és milyen hatással lehet a kilépés a világ gazdaságra és a nemzetközi közösségre. A közvetlen globális következmények az Egyesült Királyság és az Európai Unió várható gazdasági növekedési irányzatainak megváltozásán keresztül érvényesülhetnek. A kilépés következtében a brit GDP dinamikájának lassulása várható, ami valószínűleg nem érzékelhető majd számottevően sem a világ gazdasági növekedésben, sem az EU-ra gyakorolt makrogazdasági hatásaiban. A kilépés nem számszerűsíthető következménye

a tárgyalások következtében már tapasztalható bizonytalanság. A BREXIT számos területen okoz változásokat az EU és az Egyesült Királyság nemzetközi gazdasági, politikai és katonai-védelmi pozícióiban. Mindent egybevetve a kilépés következtében mérséklődik az Európai Unió világ gazdasági és világpolitikai súlya, a globális gazdasági és politikai folyamatokra gyakorolt befolyása. Ezáltal pozíciói romlanak a versenytársakhoz, különösen az Amerikai Egyesült Államokhoz és Kínához képest. De a kilépéssel az Egyesült Királyság pozíciói is romlanak, bizonyosan kisebb befolyással lesz az említett folyamatokra, míg korábban meghatározó geopolitikai szereplő volt a másik 27 tagállammal együtt. A népszavazás előtti helyzete csak uniós tagállamként fenntartható. Ugyanakkor az Európai Unió versenytársai számára az unió ilyenfajta gyengülése vegyes megítélés alá esik. Egyes vetélytársak esetében, mint például Oroszország, pozitívumnak tekinthető, míg mások az Egyesült Államok és Kína számára inkább negatívumnak értik, ha nem is egyértelműen minden tekintetben.

A hatodik fejezetben a szerző a témát az integrációelméletek segítségével elemzi. A brit kilépésnek nincsenek pontos integrációelméleti előzményei. A Közösség fejlődését története során hullámhegyek és völgyek jellemezték. A hullámmozgáson belül az integráció szintlépéseinél katalizátorszerepet játszottak a válságok és megoldások. Az Egyesült Királyság kilépése jelenleg ugyanilyen kihívásnak, katalizátornak tekinthető a lehetséges továbblépés tekintetében. Igaz, a Közösség más belső és külső kihívással is küzd, melyek hasonló hatást válthatnak ki. A brit népszavazás arra hívta fel a figyelmet, hogy a brit kilépés következtében az együttműködés nem csak bővíthet, szűkülhet is. Ez nem jelent az integráció fejlődésében visszalépést, hanem akár meg is nyithatja az utat a továbbfejlődés, a további mélyülés előtt. Ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy van-e az integrációnak optimális mérete, és ha igen, az EU elérte-e már azt? Fenntartható-e a növekedés a belső politikák és a bővítés tekintetében? Hol van az integráció mélyítésének és a növekedésének határa? A britek távoztása után a Közösség képes lesz e visszanyerni a fejlődés lendületét a gazdaság, a bővítés vagy akár a reformok területén? A kilépés azzal az előnnyel járhat az Európai Unió számára, hogy az Egyesült Királyság távozásával számos akadály hárul el az együttműködés további mélyítése elől. Ezzel a lehetőséggel tudnak-e élni a huszonhetek?

A hetedik összefoglalás, következtetések fejezetben az egyes fejezetekben részletezett a kilépéssel kapcsolatos eredményeit és következtetéseit mutatja be röviden a szerző. Majd a kötet végén egy glosszárrium, egy kronológiai összefoglaló található a rövidítésjegyzék, azaz a betűszavak jegyzéke mellett. Ezek segítségével a témában kevésbé tájékozott olvasók is megfelelően átláthatják a problémát.

A szerző a kötetet 2017 októberében fejezte be, így a témával kapcsolatos akkori helyzetet elemzi a rendelkezésre álló információk segítségével. Jelen elemzés 2018 novemberében készült el, így kijelenthető, hogy a kötet az azóta megtörtént események fényében is helytálló megállapításokat tartalmaz. A szerző számos fejleményt

előre jelzett, melyek abban az időszakban csak valószínűsíthetőek voltak. Bár meg kell jegyezni, hogy a kilépéssel kapcsolatos tárgyalások vége azóta sem látható egyértelműen, több jelentős kérdésben jelenleg is komoly egyeztetések zajlanak. A megoldás és a megállapodás sokszor karnyújtásnyira van, ekkor egyik vagy másik fél bejelenti, hogy megszületett a megállapodás, ám másnap kiderül, hogy rajtuk kívüli okokból ez ugyanolyan távol van, mint két héttel vagy egy hónappal a bejelentés előtt. Ez természetesen abból következik, hogy a tárgyalások az valamennyi társadalmi-gazdasági-politikai szereplő érdeklődésének homlokterében zajlanak. Mindenki igyekszik befolyásolni a tárgyalások menetét, és nem föltétlenül a tárgyaló feleken keresztül teszik ezt. Sok esetben a végleges megállapodás elfogadásában is jelentős beleszólásul lehet. Ez a végleges megállapodás jelenleg még nincs meg, nincs is rá biztosíték, hogy 2019 márciusáig a felek megegyezésre jutnak, így akár megállapodás nélkül is megtörténhet a kilépés. Ez természetesen mindkét entitásra nézve negatív következményekkel járna, ám az Európai Unió Szerződés 50. cikke szerint, ha mindkét fél beleegyezik, a tárgyalások meghosszabbíthatók. A dolgok jelenlegi állása szerint a hosszabbítás, ahogy a határidőre történő megállapodás is, elképzelhető szcenárió.

Hivatkozások

- Böcskei Elvira – Bács Zoltán – Fenyves Veronika – Tarnóczi Tibor (2015): Kockázati tényezők lehetséges előrejelzése, a gazdálkodás felelősségének kérdése a számviteli beszámolóból nyerhető adatok tükrében. *Controller Info*, 2015/3., 7–14. o.
- Horváth Zoltán (2011): *Kézikönyv az Európai Unióról*. HVG–Orac Kiadó, Budapest.
- Horváth Zoltán – Ódor Bálint (2008): *Az Európai Unió szerződéses reformja*. HVG–Orac Kiadó, Budapest.
- OECD (2016): *The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision*. OECD Economic Policy Paper, April, No. 16
- A TANÁCS (EU) 2017/900 HATÁROZATA
- COM(2017) 830 Final. A Tanács határozata. A Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságával a tagállam Európai Unióból való kilépésének szabályait meghatározó megállapodásról folytatandó tárgyalások megkezdésére való felhatalmazásról szóló, 2017. május 22-i tanácsi határozat kiegészítéséről